

PRVI DEO

Preko moreuza

Patni, 1500.

Ustaj sad. Slomljen, ošamućen, nem, pao je na zemlju; prostro se koliko je dugačak po dvorišnoj kaldrmi. Glavu izvija ustranu; pogled mu je uperen ka kapiji, kao da bi otuda mogao da stigne neko ko će da mu pomogne. Jedan udarac, u pravo mesto, bio bi dovoljan da ga usmrti.

Krv iz duboke posekotine na glavi – prvi plod očevoг truda – kaplje mu niz lice. Sem toga, na levo oko ne vidi ništa; ali kad žmirne, ona-ko izvijen, desnim okom vidi šav na očevoj čizmi. Rašio se. Jak konac primetno štrči iz kože, i upravo ga je tvrd čvorić na koncu dokačio po obrvi i napravio novu posekotinu.

– Ustaj sad! – grmi Volter na njega, smišljajući gde će sledeće da udari. On podiže glavu nekoliko centimetara i kreće napred, na stomaku, pokušavajući pri tom da zakloni šake, po kojima Volter s takvim uživanjem gazi. – Šta si ti, jegulja? – pita ga roditelj. Napravi onda korak-dva unazad, uhvati zalet, pa opet naciľja.

Vazduha više u njemu nema; pada mu na pamet da je upravo izdahnuo poslednji put. Ponovo se celom okreće prema zemľji; leži i čeka da se Volter baci na njega. Kuja, Bela, laje, zatvorena u šupi. Nedostajaće mi pas, pomisli on. U dvorištu se oseća zadah piva i krvi. Neko viče, dole, kraj reke. Ništa ga ne boli, ili ga možda upravo sve boli, pošto ne uspeva da razabere nikakav određen bol. Ali muči ga hladnoća, samo na jednom mestu: probija mu kroz jagodice dok tako leži na kaldrmi.

– Vidi ovo, vidi, bogati – dernja se Volter. Skakuće na jednoj nozi, kao da pleše. – Vidi šta sam napravio. Čizmu poderao dok sam te šutirô u glavu.

Mic po mic. Mic po mic, napred. Može da te zove kako mu drago: i jeguljo, i crve, i zmijo. Glavu dole, ne izazivaj ga. Nos mu je zapušen od krvi, mora da zine da bi disao. Otac je na trenutak zaokupľjen gubitkom drage čizme, i on može na miru da se isповраća. – Tako, tako

– viče Volter. – Samo ti bljuj. – Samo ti bljuj, hoće da kaže, po mojoj lepoj kaldrmi. – Ajde, dečko, ustaj. Da vidimo, ajde. Hrista ti puza-vog, diž' se na noge.

Hrista puzavog? – pomisli on. Šta li hoće da kaže? Glava mu se okreće u stranu, kosa mu je u povrački, pas laje, Volter urla, zvona zvone tamo, preko reke. Nešto se kreće, kao da je prljavo tlo pod njim postalo Temza. Izmiče, ljulja se pod njim; on ispušta vazduh, još jednom, iz stomaka. Ovoga puta si prekardašio, neki glas se obraća Volteru. Ali on sklapa oči, ili ih bog sklapa umesto njega. Odnosi ga voda, duboka, crna matica.

Sledeće čega se seća: još malo pa će podne, i eto njega, stoji na vratima *Pegaza, letećeg konja*. Njegova sestra Ket dolazi iz kuhinje s naslaganim toplim pitama u rukama. Kad ga ugleda, umalo ih ne ispusti. Zine od čuda. – Vidi na šta ličiš!

– Ket, ne viči, boli me.

Ona zove muža: – Morgane Vilijamse! – Uzvrtela se, unezverena, lica zajapurenog od vrele pećnice. – Uzimaj ovaj poslužavnik, ako boga znaš! Gde ste svi sad?

On se trese, od glave do pete, kao što se Bela tresla onomad kad je ispala iz čamca.

Utrčava neka devojka. – Gospodin je otišao u grad.

– Znam da je otišao, budalo. – Ugledavši brata u takvom stanju toliko se uspaničila da više ne zna za sebe. Gura onaj poslužavnik devojci u ruke. – Ako ih spustiš negde gde će mačke da ih do'vate, ima da te bijem po ušima dok ne ugledaš zvezde. – Ostavši praznih šaka, na tren ih sklapa u silovitoj molitvi. – Opet si se tukô, ili te je otac?

Jeste, kaže on, živo klimajući glavom, tako da mu iz nosa pokulja krv: jeste, pokazuje on na sebe, kao da će reći, jeste, ovo je Volterovo maslo. Ket traži da joj donesu lavor, vodu, vodu u lavoru, ubrus, traži da se đavo pojavi, smesta, i povede sa sobom slugu svoga, Voltera. – Sedi tu dok nisi pao. – On pokušava da joj objasni da je tek ustao. Da je ležao u dvorištu. Možda je otada prošao jedan sat, možda čak i jedan dan, a koliko on može da razluči, danas bi isto tako moglo da bude i sutra; s tim što, ako je tamo preležao čitav jedan dan, sigurno bi ili Volter naišao i ubio ga, da mu ne smeta, ili bi se rane ohladile, pa bi ga dosad već bolele sve kosti i verovatno ne bi mogao ni da se pomeri; iz bogatog iskustva s Volterovim pesnicama i čizmama, zna on da drugi dan ume da bude gori od prvog. – Sedi. Ćuti – kaže Ket.

Stiže lavor, i ona stoji nad njim i radi sve što treba da se uradi, ispira mu ono otečeno oko, u malim krugovima prelazi preko čela, duž oboda kose. Dah joj je isprekidan, slobodna ruka počiva joj na bratovom ramenu. Kune ispod glasa, povremeno zaplače, trlja mu potiljak i šapuće: – Eto, tiho samo, eto – kao da je on taj koji plače, a ne plače. Njemu se čini kao da pluta na vodi, a Ket nalegla na njega; došlo mu da je obgrli i da licem uroni u njenu kecelju, da se smiri i osluškuje otkucaje njenog srca. Ali ne želi da je uneredi, da je svu okrvavi.

Ulazi Morgan Vilijams u onom lepom kaputu koji oblači kad ide u varoš. Izgleda kao pravi Velšanin, onako ratoboran; vidi se po njemu da je čuo šta se desilo. Prilazi ženi, i gleda, ostavši nakratko bez reči; a onda kaže: – Vidi ovo! – Stiska pesnicu, i tripudijum njome zamahne. – To! – kaže. – To će on da dobije. Volter. To će da dobije. Od mene.

– Daj, skloni se – savetuje ga Ket. – Nećeš valjda da ti Tomas upropasti taj londonski kaputić.

Neće, stvarno. Odmiče se. – Šta me briga za kaput, nego pogledaj se samo, momče. U poštenoj borbi mogô bi da obogaljiš tu životinju.

– Nema s njim poštene borbe – kaže Ket. – On ti pride s leđa, je l' da, Tomase? S nečim u ruci.

– U ovom slučaju liči na staklenu bocu – kaže Morgan Vilijams. – Je l' boca bila?

On vrti glavom. Opet mu krv curi iz nosa.

– Nemoj to da radiš, brate – kaže mu Ket. Šaka joj je sva krvava; ona je briše o sebe. Upropastila kecelju; mogao je, naposletku, i da spusti glavu na nju.

– Ti, držim, nisi vidô? – kaže Morgan. – Šta tačno drži u ruci?

– To i jeste prednost – kaže Ket – kad prilaziš nekome s leđa – žali bože suda gde si ti magistrat. Nego, Morgane, je l' hoćeš ti da ti stvarno kažem kakav je moj otac? Taj uzima prvo što mu se nađe pri ruci. Nekad to stvarno bude boca. Gledala sam ga kako bije majku. Čak i našu malu Bet, i nju je tukao po glavi, videla sam svojim očima. Pri tom, u stvari, *nisam* ništa videla, i to mi je još gore palo, jer bi inače i na mene nasrnuo.

– Pitam se samo iz kakve sam ja to kuće ženu uzeo – kaže Morgan Vilijams.

Morgan, prosto, ima običaj da govori takve stvari; neke muškarce redovno muči kijavica, neke žene redovno boli glava, a Morgan, tako, voli da se pita. Mladić ga i ne sluša, već razmišlja; ako je moj otac tukao i moju majku, koje odavno nema, možda ju je on i ubio? Ne, za tako nešto bi ga sigurno zatvorili; u Patniju, istina, vlada bezakonje, ali s

ubistvom se ne možeš provući. A sad mu je Ket kao majka: plače zbog njega, trlja mu potiljak.

On sklapa oči, da bi levom bilo isto kao desnom; pokušava zatim oba odjednom da otvori. – Ket – kaže – je l' ostalo oko, tu, unutra? Jer, ja ništa živo ne vidim. – Da, da, da, kaže ona, tu je oko, dok Morgan Vilijams nastavlja da razmatra činjenice; zastaje na nekom tvrdom, ume-reno teškom, oštrom predmetu, ali najverovatnije ne *razbijenoj* boci, jer bi u protivnom Tomasa zakačio iskrzanim krajem, a ne bi mu razbio slepoočnicu i ciljao mu u oko. On sluša kako Morgan gradi teoriju, i želeo bi da mu kaže za čizmu, za onaj čvor, za čvor na koncu, ali silan trud koji mora da uloži kako bi pomerio usne čini mu se nesrazmer-
nim rezultatu tog napora. Sve u svemu, slaže se on s Morganovim zaključkom; hteo bi da slegne ramenima, ali ga mnogo boli, i toliko je sav slomljen i razglavljen da se u jednom trenutku zapita da mu nije slučajno slomljen vrat.

– Nego – kaže Ket – šta si to uradio, Tome, kad si ga tako razjario? Ako nema nikakvog povoda, on obično ne kreće pre mraka.

– Da – kaže Morgan Vilijams – je l' bilo povoda?

– Juče. Tukao sam se.

– Juče si se tukao? A s kim si se to, sveca mu, tukao?

– Ne znam. – Ime toga s kojim se tukao, a i razlog za tuču, kao da su mu nekako ispali iz glave; a njemu se čini da su, izlazeći napolje, uklonili i iskrzani komadić kosti iz lobanje. Dodiruje se po glavi, opre-
zno. Boca? Možda.

– O – kaže Ket – stalno se tuku. Dečaci. Dole, kraj reke.

– Čekaj samo da proverim da l' sam dobro shvatio – kaže Morgan.

– On se vraća kući, juče, sav pocepan, odrani mu čukljevi na prstima, i stari kaže, šta je bilo, tukô si se? A onda prođe sto godina, pa ga ras-
pali bocom. Pa ga obori na zemlju, išutira ga celog, prebije ga na mrtvo ime nekom daskom koja mu se našla pri ruci...

– Je li tako bilo?

– Cela parohija o tome bruji! Sjatili se tamo na pristanište da mi ispri-
čaju, dovikivali mi još izdaleka, dok čamac nije pristao. Morgane Vi-
lijamse, slušaj 'vamo, tvoj tast umlatio Tomasa, ovaj otpuzô do sestrine
kuće, a i sveštenika pozvali... Jesi li zvala sveštenika?

– E, vi Vilijamsovi! – kaže Ket. – Svi mislite da ste bogzna kako va-
žni. Ljudi se baš sjatili da ti kažu... A je l' znaš što se tako sjate? Zato
što ti u ama baš sve veruješ.

– Ali lepo su rekli! – viče Morgan. – Skoro sve je tačno! Je l' da? Sa-
mo izuzmeš sveštenika. I da ovaj još nije umro.

– Daleko ćeš ti na sudu da doguraš – kaže Ket – kad tako dobro razlikuješ leš od mog brata.

– Kad postanem magistrat, otac ima da ti završi na stubu srama. Globu da mu udarim? Njega dovoljno oglobiti ne možeš. Čemu globom kazniti osobu koja će onda da ode i opljačka ili na prevaru iznudi isti taj novac od nekog nedužnog ko mu se zatekne na putu?

On ječi; pokušava da se stiša, da ne prekida razgovor.

– Evo, evo, tako – šapuće Ket.

– Ja bi rekô da je magistratima s njim već dovde došlo – kaže Morgan. – Ako ne sipa vodu u pivo, pušta stoku da pase po opštinskoj zemlji, ako ne otima što je opštinsko, napada čuvara reda, ako nije pijan, mrtav je pijan, i ako se takvom što pre ne stane na kraj, onda nema pravde na ovome svetu.

– Završio? – kaže Ket. Opet se okreće prema bratu. – Tome, bolje ti ostani kod nas. Morgane Vilijamse, šta kažeš? Dobro će poslužiti za težak rad, kad prezdravi. Može i račune da ti vodi, ume da sabira i... kako se ono drugo zvaše? Dobro, dobro, nemoj da mi se smeješ, šta misliš ti, da sam, uz onakvog oca, imala vremena da učim račun? I to što umem da se potpišem – Tom me naučio.

– Njemu se neće – kaže on. – Svideti. – Jedino je takve rečenice uspevao da izgovori: kratke, proste, izrične.

– Svideti? Trebalo bi da se stidi – kaže Morgan.

– Sramote je ponestalo – kaže Ket – kad je bog pravio moga oca.

A on će: – Zato što je. Samo kilometar i po odavde. Lako može.

– Lako može da dođe da te traži? Samo neka dođe. – Morgan opet pokazuje pesnicu; i zamahuje njome, kratko, drsko, velški.

Pošto ga je Ket oprala, a Morgan Vilijams prestao da se razmeće i rekonstruiše napad, ležao je tako jedno sat-dva ne bi li se oporavio. Za to vreme je na vrata došao Volter s nekim svojim poznanikom, i čula se vika, neko je šutirao vrata, ali sve je to do njega dopiralo nekako prigušeno, i on pomisli da sve to možda i sanja. Šta da radim, pitao se sad, u Patniju ne mogu da ostanem. Ovo pitanje delom se nameće zato što mu se vraća pamćenje, priseća se prethodnog dana i one tuče, i čini mu se da je tu sevnuo i neki nož; ali ko god da je uboden, on nije, pa da nije onda on nekoga ubô? Sve mu je mutno u glavi. Samo je misao o Volteru jasna: dosta mi je toga. Ako ponovo krene na mene, ima da ga ubijem, a ako ga ubijem, obesiće me, pa ako će već da me vešaju, nek' to bude bar iz nekog boljeg razloga.

Odozdo se čuju njihovi glasovi, čas glasnije, čas tiše. Ne može svaku reč da razabere. Morgan kaže da sad više nema kuda. Ket se kaje zbog prvog posla koji mu je ponudila, da radi kao konobar i pomaže u kuhinji, da bude devojka za sve i izbacuje pijane goste; a Morgan govori: „Volter će stalno ovako dolaziti, zar ne?“, i još: „Gde je Tom, šalji ga kući, ko je plaćô prokletog sveštenika da ga uči da piše i čita, ja sam, a sad se ti od toga vajdiš, bogati, ženetino jedna, praziluk ti iz dupeta viri.“

Tom silazi u prizemlje. Morgan kaže, veselo: – Dobro izgledaš, kad se sve uzme u obzir.

Istina o Morganu Vilijamsu – a njemu on zbog toga nije ništa manje drag – istina je da je ta primisao, da će jednoga dana Morgan pretući svog tasta, samo plod njegove mašte. On se, u stvari, plaši Voltera, kao uostalom i mnogi drugi u Patniju – a kad smo već kod toga, i u Mortleju i Vimblدونu.

– Idem ja onda – kaže Tom.

– Moraš ovde da prenočiš. Znaš da je drugog dana najgore – kaže Ket.

– Koga li će da bije kad mene nema?

– To se nas ne tiče – kaže Ket. – Bet se udala i izvukla iz toga, bogu hvala.

– Da ti kažem ja: da je meni Volter otac, ja bih put pod noge – kaže Morgan Vilijams pa sačeka malo. – Kako biva, uštedeli smo malo novca.

Tišina.

– Vratću ti.

Morgan se smeje, s olakšanjem, pa će: – A od čega ćeš to da mi vratiš, Tome?

Ne zna ni sâm. Teško diše, ali nije to ništa, samo mu je nos zapušten. Nos, izgleda, nije slomljen; dodiruje ga, krajnje pažljivo, a Ket brižno kaže, pazi, ovo mi je čista kecelja. Osmehuje se, ali bolan je taj osmeh; ona ne želi da on ode, a opet, sigurno se neće suprotstaviti Morganu Vilijamsu, zar ne? Vilijamsovi su važni ljudi u Patniju, u Vimblدونu. Morgan samo obigrava oko nje; podseća je da su tu devojke, da ima ko da sprema hranu i pravi pivo, pa zašto onda ona lepo ne sedi gore i ne veze kao prava dama, a usput se i moli da njemu krene kad ode u London da obavi nekoliko poslova u svom varoškom kaputu? Dovoljno je da se dvaput dnevno prošetâ kroz *Pegaz* u lepoj haljini, tek da proveri da li je sve u redu; tako on to vidi. A ona, čini se Tomu, i dan-danas radi kao kad je bila mala, i možda će joj se i dopasti to što je Morgan tera da sedi i bude dama.

– Vratću ti – kaže. – Možda odem u vojnike. Slao bih ti deo plate, a možda se dočepam i nekog plena.

– Ali sad nema rata – kaže Morgan.

– Negde će rat izbiti – kaže Ket.

– Ili bih mogao da budem mali od palube. Ali, znate, Bela... Šta mislite, je l' bih mogao da se vratim kući po nju? Čičala je. A on ju je učutkao.

– Šta, znači, neće da mu liže noge? – kaže Morgan. On je uvek po-drugljiv kad se priča o Beli.

– Voleo bih da i nju povedem sa sobom.

– Ja čuo da postoje brodske mačke. A brodski psi – jok.

– Ona je sasvim mala.

– Ali svi vide da nije mačka – smeje se Morgan. – Nego, i ti si mi, bogami, preveliki za malog od palube. Ti tamo moraju da se veru po snasti kao majmunčići – jesi li vidô nekad majmuna, Tome? Više si ti za vojnika. Pošteno govoreći, kakav otac, takav sin – kad je bog delio jake pesnice, ni tebe, vala, nije zaobišao.

– Dobro – kaže Ket. – Da vidimo sad šta je sve bilo. Jednoga dana ode moj brat Tom da se bije. Za kaznu, otac mu se prišunja s leđa i umlati ga nečim, ko zna čime, ali nečim teškim, i verovatno ostrim, a onda, kad Tom padne, umalo mu ne iskopa oko, pa ga išutira po rebrima i prebije daskom koja mu se našla pri ruci, i to ga udara po licu, tako da bih ga i ja, da mu nisam rođena sestra, teško prepoznala. A moj muž na to veli, Tomase, idi u vojnike, idi nađi tamo nekog koga ne poznaješ, pa ti *njemu* iskopaj oko, ti *njega* išutiraj u rebra, zapravo *ubij* ga, valjda tako biva, pa gledaj da ti za to plate.

– A može onda lepo da siđe dole do reke i taba se s onima tamo, i da od toga niko ne vidi vajde – kaže Morgan. – Pogledaj ga samo: da se ja pitam, odma' bi zaratio s nekim, samo da njega uzmem u službu.

Morgan vadi novčanik. Vadi novčiće – zvec, zvec, zvec – usporenim pokretima, kao da vabi.

Tom dodiruje jagodicu. Boli, ali je čitava; samo je tako hladna.

– Slušaj – kaže Ket – mi smo odrasli ovde, verovatno će se naći neko ko će pomoći Tomu...

Morgan je samo pogleda, i taj pogled govori više od reči: misliš da ima mnogo njih koji bi hteli da se zamere Volteru Kromvelu? Pa da i njima ide da razvaljuje vrata? A ona kaže, kao da je Morgan maločas naglas izrekao misao: – Ne. Možda. Možda bi, Tome, ovako bilo naj-bolje, šta misliš?

Tom ustaje. Ket kaže: – Morgane, pogledaj ga, pa ne možemo večeras da ga pustimo.

– Bolje da pođem – kaže Tom. – Za jedan sat on će već da se naljopska, i vratiće se ovamo. Zapaliće vam kuću ako pomisli da sam ja unutra.

– Je l' imaš sve što ti treba za put? – kaže Morgan.

Tom poželi da se okrene prema Ket i kaže: ne, nemam.

Ali Ket gleda u stranu i plače. Ne plače zbog njega, jer niko, misli on, nikada neće zbog njega zaplakati, nije ga bog takvim stesao. Ona plače zbog svog poimanja života, i kakav bi život trebalo da bude: nedeljom, posle crkve, sve sestre, snahe i žene ljube i maze decu, malo tuđu malo svoju, vole ih i miluju po okruglim glavicama, i porede bebe dok ih kupaju, a muški se skupili da popričaju o poslu, o vuni, pređi, me-traži, špediciji, prokletim Flamancima, pravima na ribolov, pravljenju piva, godišnjem prometu, pa se tu i tamo protne neka pravovremena informacija, ja tebi – ti meni, pa se malo podmaže, čušne nešto unapred jer, znaš, moj advokat kaže... Tako bi trebalo da izgleda život žene koja se udala za Morgana Vilijamsa, jer on je iz važne kuće u Patniju... Ali, zbog nečega, nikada nije bilo tako. Volter je sve pokvario.

Pažljivo, sav ukrućen, Tom se uspravlja. Sad ga već boli svaki delić tela. Ne boli još tako strašno kao što će boleti sutra; trećeg dana izbija-ju modrice, i onda moraš da odgovaraš ljudima kako si ih zaradio. Ali dotad će on već biti daleko oдавde, i verovatno niko na njega neće ni obraćati pažnju, jer niko ga neće ni poznavati ni za njega mariti. Misliće da je za njega uobičajeno da mu lice bude u bubotkama.

Uzima novac. Kaže: – *Hwyl*, Morgane Vilijamse. *Diolch am yr arian*. – Hvala ti za novac. – *Gofalwch am Katheryn*. *Gofalwch am eich busnes*. *Wela i chi eto rhyubryd*. *Pob lwc*.

Čuvaj mi sestru. Čuvaj posao. Videćemo se opet.

Morgan Vilijams samo gleda.

Na Tomovom licu – zamalo pa osmeh; nasmešio bi se on kad mu se od toga lice ne bi načisto pocepalo. Kolike je samo dane proveo po do-movima Vilijamsovih: zar su oni mislili da je tu samo da bi nešto pojeo?

– *Pob lxc* – kaže Morgan otegnuto. Sa srećom.

– Vredi li – kaže Tom – da krenem niz reku?

– A gde bi da stigneš?

– Do mora.

Morganu Vilijamsu načas kao da je žao što je do ovoga došlo. – Ho-ćeš li moći, Tome? – kaže. – Slušaj, ako Bela dođe ovamo da te traži, neću je kući poslati gladnu. Ket će joj dati pite.

Mora da se potruudi da mu taj novac potraje. Mogao bi on da siđe na reku, ali boji se da će ga, vidi li ga neko, Volter uhvatiti, preko svojih veza i prijatelja, a to su ljudi koji bi za jedno piće uradili sve što od njih zatražiš. Prvo mu pada na pamet da se krišom ukrca na jedan od onih krijumčarskih brodova što isplovljavaju iz Barkinga u Tilberiju. Ali,

pomisli onda, u Francusku treba ići, tamo se ratuje. Ono malo ljudi s kojima razgovara – sa strancima vrlo lako zapodene razgovor – istog su mišljenja. Onda u Dover. I kreće na put.

Često biva da te ljudi, ako im pomogneš da natovare kola, zauzvrat povezu. Razmišlja Tom nešto kako ljudi samo ne znaju da tovar kola. Pa kako ljudi pokušavaju da prođu pravac kroz usku kapiju s velikim drvenim sandukom. A dovoljno bi bilo obrnuti predmet, i ratosiljao si se bede. Pa onda konji; oduvek se vrzmao oko konja, pa i preplašenih konja, jer kad jutrom Volter ne bi stigao da se naspava posle jakog piva koje je čuvao za sebe i svoje prijatelje, bacio bi se na drugi svoj zanat, potkivački i kovački; da li od kiselog zadaha koji se oko njega širio, ili zato što je tako glasno govorio, ili uopšte zbog svega što se događa, čak i konji koji se inače ne opiru kad ih potkiva počeli bi da vrte glavama i uzmiču od toplote. Kad bi ih Volter ščepao za kopita, konji bi se tresli; Tomov je posao bio da im pridržava glave i usto im govori, gladeći onaj baršunasti prevoj između njihovih ušiju, i on bi im pričao kako ih majke vole, kako treba malo da se smire, a Volter će brzo s njima završiti.

Čitav jedan dan, ili tu negde, ništa nije pojeo. Ali kad je stigao do Dovern, velika rasekotina na glavi mu je zacelila, a meki, unutrašnji organi, veruje on, sami su se već pokrpili: bubrezi, pluća i srce.

Po tome kako ga ljudi gledaju zna da mu je lice još u masnicama. Morgan Vilijams je napravio popis povreda na Tomovom telu pre nego što je ovaj otišao: zubi (nekim čudom) još na broju, a i vidi, nekim čudom, na oba oka. Dve ruke, dve noge: šta ćeš više?

Hoda dokovima i obraća se ljudima: znate li gde se sad vodi neki rat?

Svaki od njih mu se zagleda u lice, uzmakne malo, pa kaže: – Reci ti meni!

Toliko im to godi, da se od srca smeju sopstvenoj dovitljivosti, a on pita i dalje, da im pričini zadovoljstvo.

I sâm se iznenadi shvativši da će Dover napustiti bogatiji nego što je u njega došao. Posmatrao je nekog čoveka kako izvodi trik s tri karte, pa je naučio trik i počeo i sâm da ga izvodi. Pošto je još dečko, ljudi zastanu da se oprobaju. I gube.

Preračunava se, da vidi koliko je dobio, a koliko potrošio. Odbija malu sumu kako bi se nakratko porvao s nekom noćnom damom. Ne onako kako to biva u Patniju, Vimbldonu ili Mortlejkju. Ovde Vilijamsovi neće saznati, pa na velškom raspredati priče.

Ugleda uto trojicu starijih Nizozemaca* kako se muče s naramcima, pa prilazi da im pomogne. Zavežljaji su meki i glomazni – uzorci vunenog sukna. Lučki pozornik ih muštra zbog isprava, unosi im se u lica i viče. Onda zaobiđe pisara, praveći se da je i on nekakav nizozemski ti-kvan, pa podigavši prste stavlja na znanje trgovcima koliko bi, po njemu, bio red da ga podmite. – Molim vas – obraća se jedan od ovih pisaru, s mukom natucajući engleski – biste li mi pričovali ove engleske novčiće? Meni dođu višak. – Pisarevo lice se, toga časa, pretvara u osmeh. I lica trojice trgovaca pretvaraju se u osmehe; platili bi oni i mnogo više. Ukrcavši se, kažu: – Ovaj dečko je s nama.

Dok čekaju da lađa isplovi, pitaju ga koliko ima godina. On im kaže – osamnaest, a oni se smeju, pa će reći, dete, nema govora da imaš osamnaest. On pokuša s petnaest, oni se domunđavaju i, naposljetku, procene da će s petnaest još i moći da prođe; misle, istina, da je mlađi, ali ne žele da ga postide. Pitaju ga šta mu to bi s licem. Razne stvari mogao bi da im kaže, ali opredeljuje se za istinu. Ne želi da misle da je neka propala lopuža. Trgovci razgovaraju među sobom, pa se onaj što ume da prevede okreće prema njemu: – Pričamo baš kako su Englezi okrutni prema deci. I bezosećajni. Dete mora da ustane kad otac uđe u sobu. I uvek mora dete da kaže, od slova do slova, „gospodine oče“ i „gospodo majko“.

Iznenaden je. Zar na svetu ima ljudi koji nisu okrutni prema svojoj deci? Prvi put popušta malo ono breme koje oseća u grudima; razmišlja, ima možda i nekih drugih, boljih mesta. A onda počne da govori; priča im o Beli, i na ljudima se vidi da im je žao, a i ne govore ništa glupo, kao, nabavi drugog psa. Priča im o *Pegazu*, i očevoj pivnici i o tome kako Voltera bar dvaput godišnje oglobe zbog lošeg piva. Priča im kako Voltera globe i za krađu drva, za krčenje tuđe šume, i o onim silnim ovcima koje pušta po zajedničkom zemljištu. To ih zanima; pokazuju mu uzorke vune, i onda razgovaraju o težini i tkanju, okrećući se s vremena na vreme prema njemu da mu daju poneki savet. Nemaju, sve u svemu, bogzna kakvo mišljenje o engleskim gotovim tkaninama, mada će se, možebiti, predomisлити zbog ovih uzoraka... On gubi nit razgovora kad trgovci pokušavaju da mu objasne zbog čega su se zapu-tili u Kale, i koga sve tamo poznaju.

Priča im o očevom kovačkom zanatu, i onaj što govori engleski, za-interesovan, kaže – je l' bi umeo ti da napraviš potkovicu? Mimikom im objašnjava kako se to radi, rastopljen metal i zlovoljan otac u maloj prostoriji. Oni se smeju; lepo im je dok ga gledaju kako priča. Ovaj

* Tadašnju Nizozemsku ne treba brkati s potonjom Holandijom. (Prim. prev.)

dobro priča, kaže jedan od njih. Pre nego što će se iskrcati, najćutljiviji među njima će ustati i održati jedan čudnovato zvaničan govor, koji će drugi propratiti klimanjem glave, a treći prevesti. – Mi smo tri brata. Ovo je naša ulica. Ako te ikad put nanese u naš grad, imaćeš tamo i gde da prespavaš, i gde da se ogreješ, i šta da pojedeš.

Zbogom, reći će im on. Zbogom i srećno! *Hwyl*, suknari. *Golfalxeich busnes*. Za njega nema predaha; on ide u rat.

Hladno je, ali more je mirno. Ket mu je dala medaljon s likom sveca. Nosi ga oko vrata, na uzici. Hladan je dodir medaljona na vratu. Odvezuje ga sa uzice. Dotakne ga usnama, za sreću. Baca ga; medaljon kao da mu šapne nešto dok tone u vodu. Pamtiće kad je prvi put ugledao pučinu: sivo, namreškano nepregledno prostranstvo, nalik onome što ostane od nekog sna.